

Konsekvensutredning – förslag till ändring i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående

1. Bakgrund

Den 1 oktober 2021 trädde Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds (MFoF) föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående i kraft. Genom författningen upphävdes

- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2017:49)
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap (HSLF-FS 2017:50) och
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna (HSLF-FS 2017:66).

MFoF:s intentioner med det stora revideringsarbetet som resulterade i myndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) var att uppdatera i enlighet med gällande lagstiftning, underlätta utredningen, undvika att fel protokoll används, främja likabehandling och en enhetlig tillämning av de bestämmelser som reglerar socialnämndens utredningar.

Efter att ovan nämnda föreskrifter och allmänna råd trätt i kraft har det skett lagändringar som gett MFoF anledning att se över sina föreskrifter och allmänna råd i syfte att anpassa dem till de nya reglerna. Denna översyn har även påtalats i prop. 2020/21:176, *Moderna regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion*.

1.2 Ny lagstiftning

Den 1 januari 2022 trädde ytterligare ändringar i den föräldraskapsrättsliga regleringen i kraft. Syftet med ändringarna var att göra den föräldraskapsrättsliga regleringen mer modern, jämlik och ändamålsenlig. Ändringarna består bland annat i införandet av föräldraskapspresumtion, möjlighet till digital bekräftelse och en mer teknikneutral reglering kring rättsgenetiska undersökningar.

Föräldraskapspresumtion

Från och med den 1 januari 2022 gäller, enligt 1 kap. 9 § FB, att om modern är gift eller registrerad partner med en kvinna vid barnets födelse ska kvinnan anses som barnets förälder. Det gäller även om modern är änka och barnets föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. Motsvarande presumtion gäller även, enligt 1 kap. 11 a § FB, för faderskap eller moderskap för gifta par där en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

Om förutsättningarna i 1 kap. 9 § andra stycket FB inte är uppfyllda ska rätten förklara att en kvinna som ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § första stycket FB inte är barnets förälder. Detsamma gäller för den som enligt 1 kap. 11 a § FB ska anses som far eller mor till ett barn men villkoren enligt 8 § inte är uppfyllda (1 kap. 11 c § FB).

Enligt 1 kap. 9 a § andra stycket FB kan en kvinna som presumerats var förälder till ett barn skriftligen godkänna någon annans bekräftelse. Det blir då fråga om ett så kallat trepartsärende, vid vilket det anses fastställt att kvinnan inte är barnets förälder.

Digital bekräftelse och bekräftelse hos socialnämnden

Ändringarna som trädde i kraft den 1 januari 2022 innebär också att reglerna om bekräftelse av föräldraskap moderniserats och förenklats genom att ogifta föräldrar under vissa förutsättningar nu har getts möjlighet att bekräfta ett föräldraskap digitalt. Enligt 1 kap. 4 a § FB får en bekräftelse göras digitalt om modern och mannen är myndiga och folkbokförda i Sverige vid barnets födelse och barnet är folkbokförd i Sverige när bekräftelsen lämnas in. Bekräftelsen ska lämnas av mannen och bekräftas av modern senast 14 dagar efter barnets födelse.

Möjligheten till digital bekräftelse under barnets första 14 levnadsdagar har fått till följd att socialnämndens utredningsskyldighet enligt 2 kap 1 § första stycket FB inträder först 15 dagar efter barnets födelse (2 kap. 1 § andra stycket FB).

De skriftliga bekräftelser som görs hos socialnämnden och som avser barn som inte har fyllt 18 år ska göras vid ett personligt besök och endast om det finns särskilda skäl får nämnden i enskilda fall medge undantag från kravet att besöket ska vara personligt (1 kap 4 § första stycket FB). Enligt bestämmelsens tidigare lydelse skulle bekräftelsen bevittnas av två personer. Enligt övergångsreglerna gäller äldre föreskrifter fortfarande för bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet. Det innebär att en bekräftelse ska bevittnas av två personer om den avser ett barn som inte har fyllt 18 år men som är fött tidigare än den 1 januari 2022.

Gäller bekräftelsen ett myndigt barn ska bekräftelsen enligt 1 kap 4 § tredje stycket FB göras skriftligen och bevittnas av två personer. Kravet på bevittning skiljer sig således åt beroende på om barnet är myndigt eller omyndigt.

Vid tillämpningen av 1 kap. 4 - 4 a § FB ska det som sägs om en mor gälla för en man som föder ett barn (1 kap. 13 § 3 st FB) och det som sägs om bekräftelse av faderskap ska tillämpas också i fråga om bekräftelse av moderskap för en kvinna som uppfyller villkoren enligt 1 kap. 8 § FB (1 kap. 14 § FB). Det som sägs i 1 kap. 4 - 4 a § FB om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § FB.

Rättsgenetiska undersökningar

Regleringen om faderskapsundersökningar har också moderniserats i syfte att göra den tydligare och mer rättssäker då regleringen har gjorts mer teknikneutral. Lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap bytte vid årsskiftet namn till Lagen (1958:642) om rättsgenetisk undersökning och begreppet rättsgenetisk undersökning infördes genomgående i lagen.

Bestämmelsen i föräldrabalken om när socialnämnden bör verka för att en blodundersökning görs ändrades samtidigt till att avse rättsgenetisk undersökning. Genom detta har det tydliggjorts att regleringen avser behovet av utredning av genetisk koppling och inte en viss provtagningsmetod. Vid årsskiftet övergick även kostnaderna för provtagning och undersökning av prov som sker på initiativ av socialnämnden enligt 2 kap. 6 § FB från nämnden till staten.

2. Problembeskrivning och MFoF:s intentioner

Gällande föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:64) är inte anpassad till den lagstiftning som trätt ikraft den 1 januari 2022 och som redogjorts för ovan under rubriken 1.2. Ny lagstiftning.

Det protokoll som idag används av socialnämnden för utredning av faderskap, föräldraskap, när barn tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående eller faderskap/moderskap om någon av eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet (HSLF-FS 2021:64, bilaga 1) är inte anpassat för en situation när föräldraskapspresumtion ifrågasätts.

MFoF:s intentioner med att revidera föreskrifter och allmänna råd är med anledning av ovanstående att tillhandahålla aktuella och ändamålsenliga föreskrifter och allmänna råd som överensstämmer med ny lagstiftning.

3. Bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på

Av 1 och 5 §§ Kungörelse (1973:810) om socialnämndens medverkan vid fastställande av faderskap m.m. framgår att MFoF fastställer formulär till protokoll som socialnämnden ska föra vid utredning om faderskap och föräldraskap.

4. Effekter om ingen revidering kommer till stånd och alternativa lösningar

Om MFoF inte reviderar föreskrifter och allmänna råd kommer de som idag finns tillgängliga inte att stämma överens med det rättsläge som råder, framförallt saknas idag i protokollet uppgifter för att utreda en ifrågasatt föräldraskapspresumtion. Avsaknaden av dessa uppgifter kan leda till en risk för att tillämpning av de bestämmelser som reglerar socialnämndernas utredningar inte blir enhetlig och en risk för att en viss grupp särbehandlas.

5. Berörda av regleringen

De som direkt berörs av förslaget är de handläggare och beslutsfattare inom socialtjänsten som arbetar med utredningar och fastställande av faderskap eller föräldraskap eller moderskap för de fall någon av föräldrarna har ändrat könsidentitet.

Förslaget får även konsekvenser för de barn och föräldrar som berörs av familjerättens utredningar och fastställande av faderskap, föräldraskap och moderskap.

Indirekt kan även IT-tjänsteföretag som levererar IT-baserade verksamhetssystem beröras då det finns kommuner som låtit lägga in protokollen för faderskapsutredningar i sitt IT-baserade verksamhetssystem.

6. Beskrivning av förslaget till föreskrifterna och allmänna råden och hur de har tagits fram

Förslaget har utarbetats med utgångspunkt från nu gällande föreskrifter och allmänna råd som gäller socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående (HSLF-FS 2021:64). Dessa har ändrats eller kompletterats med hur utredningen bör handläggas utifrån nu gällande lagstiftning, de ändringar i föräldraskapen och lagen (1958:642) om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap som trädde i kraft den 1 januari 2022.

Författningsförslaget innebär ändringar i 1 kap., 3-4 kap. samt 7-8 kap. HSLF-FS 2021:64 enligt följande:

6.1 1 kap. Tillämpningsområde och definitioner

För att förtydliga hur socialnämnden ska genomföra en utredning när en kvinna har samtyckt till assisterad befruktning med donerade spermier om en eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet eller när en kvinnas spermier har befruktat ett ägg har i 1 § gjorts tillägget *"De ska även tillämpas vid utredning och fastställande av moderskap för den kvinna som inte fött barnet om hon, den som har fött barnet eller båda har ändrat könstillhörighet"*.

Med anledning av ny lagstiftning om föräldraskapspresumtion och med syfte att uppnå en mer jämlik reglering har i första punkten i 1 § andra stycket *"en kvinna som inte är gift med en man"* ersatts med *"någon som inte är gift eller registrerad partner"*. Andra punkten har ersatts med *"den som har fött eller ska föda barnet är änka eller änkling och barnet har fötts eller ska födas inom sådan tid att barnet kan ha tillkommit innan maken eller den registrerade partnern till den som fött barnet avled"*, och tredje punkten har ersatts med *"ett barn har fötts eller ska födas av någon som är gift eller registrerad partner men faderskaps- eller föräldraskapspresumtionen ifrågasätts"*. I och med det har femte punkten utgått.

I 2 § har definitionen av faderskapspresumtion förtydligats och en definition av *föräldraskapspresumtion* och *dödfött barn* har lagts till.

6.2 3 kap. Socialnämndens utredningsskyldighet

I första stycket under mellanrubriken *Om barnet inte är fött* har en lämplighetsbedömning för socialnämnden införts om modern begär att socialnämnden gör en faderskaps- eller föräldraskapsutredning före barnets födelse. Ett tillägg har även gjorts om att socialnämnden bör informera modern om möjligheten till digital bekräftelse innan en utredning inleds före barnets födelse. Syftet med lämplighetsbedömningen och nämndens information till modern är att undvika att en bekräftelse sker digitalt för samma barn som nämnden har inlett en faderskaps- eller föräldraskapsutredning för.

6.3 4 kap. Ifrågasatt faderskaps- eller föräldraskapspresumtion

Rubriken till 4 kap. har ändrats från *Ifrågasatt faderskapspresumtion* till *Ifrågasatt faderskaps- eller föräldraskapspresumtion* och första stycket har ersatts med ”*Om en faderskaps- eller föräldraskapspresumtion ifrågasätts, bör modern och maken eller den registrerade partnern kallas till ett samtal gemensamt eller var för sig så snart som möjligt.*” Ändringarna utgör en anpassning till gällande rätt om föräldraskapspresumtion.

6.4 7 kap. Rättsgenetisk undersökning

Med anledning av gällande rätt om föräldraskapspresumtion införs under de allmänna råden som följer under kapitlets underrubrik *Faderskapspresumtionen ifrågasätts* ytterligare en underrubrik, *Föräldraskapspresumtionen ifrågasätts*, med det allmänna rådet ”*Om föräldraskapspresumtionen ifrågasätts för att modern har haft sexuellt umgänge med en man eller för att heminsemination förekommit under konceptionstiden, bör utredaren om det anses nödvändigt verka för att rättsgenetisk utredning görs.*”

Den 1 januari 2022 bytte förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap namn till förordning (1969:624) om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap och rättsgenetisk undersökning infördes genomgående i förordningen som teknikneutralt begrepp. Första stycket under mellanrubriken *Underrättelse till avdelningen för rättsgenetik och rättskemi* har därför ersatts med ”*Av 2 § förordningen (1969:624) om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap framgår det att om socialnämnden har tagit initiativ till rättsgenetisk undersökning är nämnden skyldig att inom en vecka underrätta Rättsmedicinalverket.*”

6.5 8 kap. Bekräftelsen

Närmast före rubriken *Vid tveksamheter* har med mellanrubriken *Personligt besök* som nytt allmänt råd införts ”*Om socialnämnden bedömer att den inte utan ett personligt besök kommer att kunna säkerställa identiteten på den som lämnar bekräftelsen, bör något undantag från ett sådant besök inte medges.*” Bestämmelsen om att bekräftelse görs vid ett personligt besök hos socialnämnden (1 kap. 4 § FB) trädde i kraft den 1 januari 2022. I bestämmelsen anges att socialnämnden i enskilda fall får medge undantag från kravet på personligt besök, om det finns särskilda skäl. I prop. 2020/21:176 framgår att förutom att det bör krävas särskilda omständigheter för att ett undantag ska medges, bör det i kravet på särskilda skäl ligga att det är möjligt att på annat sätt identifiera personen i fråga och säkerställa att det är rätt person som lämnar bekräftelsen.

7. Barnkonsekvensanalys

Författningsförslaget syftar till att främja en enhetlig tillämpning av de bestämmelser som idag reglerar socialnämndens utredning och fastställande om faderskap eller föräldraskap och utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående, vilket är positivt för både föräldrar och barn.

8. Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Förslaget bedöms inte innebära något merarbete för den som utför utredningen. I det avseendet bedöms förslaget inte innebära några merkostnader för kommunerna.

I de fall utredningsprotokollet och andra bilagor finns inlagda i kommunens IT-baserade verksamhetssystem kan det initialt komma att uppstå kostnader och insatser som kräver viss tid för att göra ändringar i dessa. Enligt uppgift från Sveriges Kommuner och Regioner finns det fem IT-tjänsteföretag som tillhandahåller verksamhetssystem till socialnämndernas familjerättsliga verksamhet. Merparten (275-285) av kommunerna använder något av följande system:

1. Tieto: Procapita, Life Care och Paraplyet (endast Stockholm)
2. GCI: Treserva
3. Pulsen: Combine och Magna Cura
4. Cambio: Viva
5. Alfa eCare: Omega

Övriga kommuner har annat system, inte alls ett verksamhetssystem eller har avtal med en annan kommun om att utföra de familjerättsliga uppgifterna.

MFoF har till dessa ovan nämnda systemleverantörer ställt frågan om vilken tid de uppskattar att de föreslagna ändringarna i protokollet och bilagorna skulle ta att föra in i befintliga system. Tre av dessa har svarat. En svarade att det inte krävs någon insats alls från deras sida då de hämtar uppgifterna direkt från MFoFs webbplats, en svarade att det bör ta ca 20 timmar och en svarade att de önskar få vetskap om förändringen två månader i förväg men att det inte skulle vara fråga om så stor arbetsinsats att göra ändringarna. Till dessa tre systemleverantörer ställdes även frågan om vad det skulle kosta kommunerna att föra in ändringarna i systemen. Svaren varierade från ingen kostnad alls till en mindre kostnad beroende på kommunernas prioriteringar.

9. Bedömning av om revideringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Förslagen bedöms överensstämma med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

10. Överväganden enligt 14 kap. 3 § regeringsformen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Förslaget innebär att socialnämnden ska föra protokoll i ett utredningsprotokoll som anpassats efter ny lagstiftning. Själva skyldigheten att föra protokoll följer av lag. Förslaget kan därför inte betraktas som ett nytt åliggande för kommunerna och utgör därmed inte heller någon begränsning av den kommunala självstyrelsen.

11. Effekter för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt

Författningsförslaget bedöms inte påverka konkurrensförhållanden för företag eftersom förslaget inte innehåller några krav som begränsar de indirekt berörda IT-tjänsteföretagens möjligheter att konkurrera på lika villkor.

12. Särskild hänsyn till små företag

Förslaget bedöms inte påverka små IT-tjänsteföretags möjligheter att leverera IT-baserade verksamhetssystem till kommunerna.

13. Ikraftträdande och informationsinsatser

MFoF föreslår att de föreslagna föreskrifterna och allmänna råden ska träda i kraft den 1 december 2022. Beslut om allmänna råd och föreskrifter meddelas på MFoF:s hemsida. Författningarna finns tillgängliga elektronisk på MFoF:s hemsida.

MFoF kommer inom kort att publicera uppdateringar i handboken Att utreda och fastställa faderskap eller föräldraskap. Handboken finns tillgänglig digitalt på MFoFs hemsida.

Kontaktperson

Anna Axelsson

anna.axelsson@mfof.se